

MIKROEKONOMIKA

Efektivnost podniku a její základní
kategorie

Výrobní faktory a jejich klasifikace

PRODUKCE vs. VÝROBA

- Aby se mohla uskutečnit výroba musí dojít ke spojení výrobních faktorů (výrobních činitelů)
- Původní výrobní kapitál
- Odvozený faktor

Členění výrobních faktorů z hlediska podnikové ekonomiky

- Členění dle G. Wohe:

1. Dispozitivní (řídící) práce (podnikové řízení)

2. Výkonná práce

3. Dlouhodobý hmotný majetek

4. Materiály

Ad. 1. = dispozitivní výrobní faktor

Ad. 2. – 4. = elementární výrobní faktory

- Členění výrobních faktorů dle A. A. Thomson a J. P. Formby:

1. Půda, suroviny (materiály)

2. Technologické znalosti (know-how)

3. Práce

4. Kapitál

5. Podnikatelské (manažerské) schopnosti

- Peter Drucker

1. ZNALOSTI

2. PRODUKTIVITA A INOVACE

3. ZNALOSTNÍ SPOLEČNOST / EKONOMIKA

Dispozitivní faktor

- Řídící práce
 - = management, manažerský talent, organizace
 - = jejím úkolem je zajistit optimální kombinaci všech ostatních výrobních faktorů
 - = bez ní nemohou být výrobní faktory účelně a hospodárně využívány
- Činnosti managementu

Výkonná práce

- Co je to výkonná práce?
- Způsobnost pracovní síly k výkonu určitých činností (na čem závisí?)
- Cenou za práci je?
- Produktivita práce – účinnost lidské práce (množství výrobků/práce) připadající na jednoho pracovníka

Výrobní kapacita

= potenciální schopnost výrobní jednotky
produkovat statky/služby

Proto: DHM a výkonná práce se někdy
označují jako potenciální výrobní faktory

Materiál

- = pracovní předměty, ze kterých vznikají finální výrobky
- = dále suroviny, základní materiály, pomocné a provozní materiály, součástky, obaly
- = také energie

Kombinace výrobních faktorů

- Účelně spojit a kombinovat výrobní faktory do efektivně fungující jednotky je úkolem managementu
- Proporcionalita výrobních faktorů
 - = dána přírodně technickými činiteli, cenou a náklady, které jsou s jejich fungováním ve výrobě spojeny
 - = proporce se v průběhu času mění

- Kombinace výrobních faktorů začíná již při založení podniku.

Je třeba zajistit a naplánovat:

= výrobní/produkční kapacitu (DHM)

= musí být zajištěna potřebnými pracovníky

= musí být vybráno vhodné umístění

= materiál (zásoby)

Výroba dle převažujícího výrobního faktoru

Investičně náročná

Pracovně náročná

Materiálově náročná

Spotřeba výrobních faktorů – náklady podniku

- Náklady

= spotřeba výrobních faktorů vyjádřená penězi

- Ekonomické pojetí nákladů:

= náklady jsou v penězích vyjádřené oběti na statcích a výkonech, za účelem dosažení většího užitku.

- Ekonomické náklady

= např. úroky z vlastního kapitálu, ušlá mzda podnikatele aj.

= slouží pro výpočet ekonomického zisku
(rozdíl ceny výnosů a ekonomických
nákladů)

= používá se v manažerském rozhodování

Třídění nákladů

Druhové

Účelové

Podle závislosti na změnách objemu výroby

Podle původu spotřebovaných vstupů

Podle podnikových funkcí

Druhové třídění nákladů

- Vychází z výrobních faktorů
- Výkaz zisku a ztrát = výsledovka

Kombinuje dvojí třídění nákladů (podle oblasti činnosti a podle nákladových druhů)

- Základní nákladové druhy:

Spotřeba materiálu, energie, externích služeb

Osobní náklady

Odpisy DHM, DNHM

Finanční náklady

= položky finančního účetnictví

Druhové třídění poskytuje údaje pro řadu podnikových rozborů.

Účelové třídění nákladů

Dvojí třídění, a sice **podle útvarů a výkonů**.

Podle
útvárů

- jednicové
- režijní

Podle
výkonů

- přímé
- nepřímé

- Kalkulace nákladů

Písemný přehled o jednotlivých položkách nákladů a jejich úhrnu na kalkulační jednotici (tj. výkon, výrobek)

- Všeobecný kalkulační vzorec

Přehled jednotlivých položek nákladů

1. přímý materiál
 2. přímé mzdy
 3. ostatní přímé náklady
 4. výrobní (provozní) režie
-

VLASTNÍ NÁKLADY VÝROBY

5. zásobovací režie
 6. správní režie
-

VLASTNÍ NÁKLADY VÝKONU

7. odbytová režie
-

ÚPLNÉ VLASTNÍ NÁKLADY VÝKONU

8. zisk
-

PRODEJNÍ CENA

Náklady podle závislosti na změnách objemu výroby

- Variabilní náklady

= mění se se změnami objemu výroby, a to proporcionálně, nadproporcionálně nebo podproporcionálně.

- Fixní náklady

= zůstávají na stejné úrovni bez ohledu na měnící se objem výroby (odpisy, úroky)

- Nákladové funkce

= vztah nákladů a objemu produkce,
vyjádřený matematicky

$$N = F + n \cdot Q$$

(proporcionální růst nákladů)

- Průměrné jednotkové náklady

$$N_j = N_c/q$$

- Degrese nákladů

Náklady podle původu spotřebovaných vstupů

- Prvotní (externí) náklady
= spotřebované vstupy pochází z okolí podniku

- Druhotné (interní) náklady
= vznikají spotřebou vnitropodnikových výkonů (pronájem vlastních prostor)

Náklady podle podnikových funkcí

Obvyklé členění:

- Náklady na pořízení
- Náklady na skladování
- Náklady na výrobu
- Náklady na správu
- Náklady na odbyt

Další kategorie nákladů

- Přírůstkové náklady (zvláštní formou jsou marginální náklady)
 - Utopené náklady
 - Relevantní náklady
 - Oportunitní náklady
 - Náklady/výdaje příštích období
- atd.

Náklady vs. peněžní výdaje

Výnosy a zisk

- Výnosy a zisk – výsledek činnosti podniku
= výsledkem činnosti podniku jsou výrobky nebo služby. Peněžním oceněním souboru realizovaných výrobků a služeb za určité období jsou výnosy podniku bez ohledu, zda došlo k jejich inkasu (tím se liší od peněžních příjmů).

- Tržby

= hlavní výnosy výrobního podniku

$$T = \sum p \cdot q$$

p = ceny jednotlivých druhů výrobků (pro podnik v tržním prostředí je cena vnějším parametrem – cena je produkt trhu)

q = objem prodeje výrobků

- Hospodářský výsledek
= rozdíl mezi výnosy a náklady za určité období

$$V - N = Z$$

$$V > N = \text{zisk}$$

$$V < N = \text{ztráta}$$

Výnosy za určité období jsou zachyceny ve výkazu zisku a ztrát – tzv. výsledovce.

- Zisk – hlavní kritérium pro rozhodování
- Účetní zisk – zjistíme z výkazu zisku a ztrát
- Daňový zisk – vypočte se daňovými úpravami z účetního zisku
- Ekonomický zisk – vypočteme odečtením veškerých nákladů od výnosů, představuje základ pro rozhodování

- Provozní zisk – rozdíl provozních nákladů a výnosů

Zisk roste s růstem výnosů a snižováním nákladů.

$$Z = T - N, \text{ kdy } T = p \cdot q \text{ a } N = F + nq$$

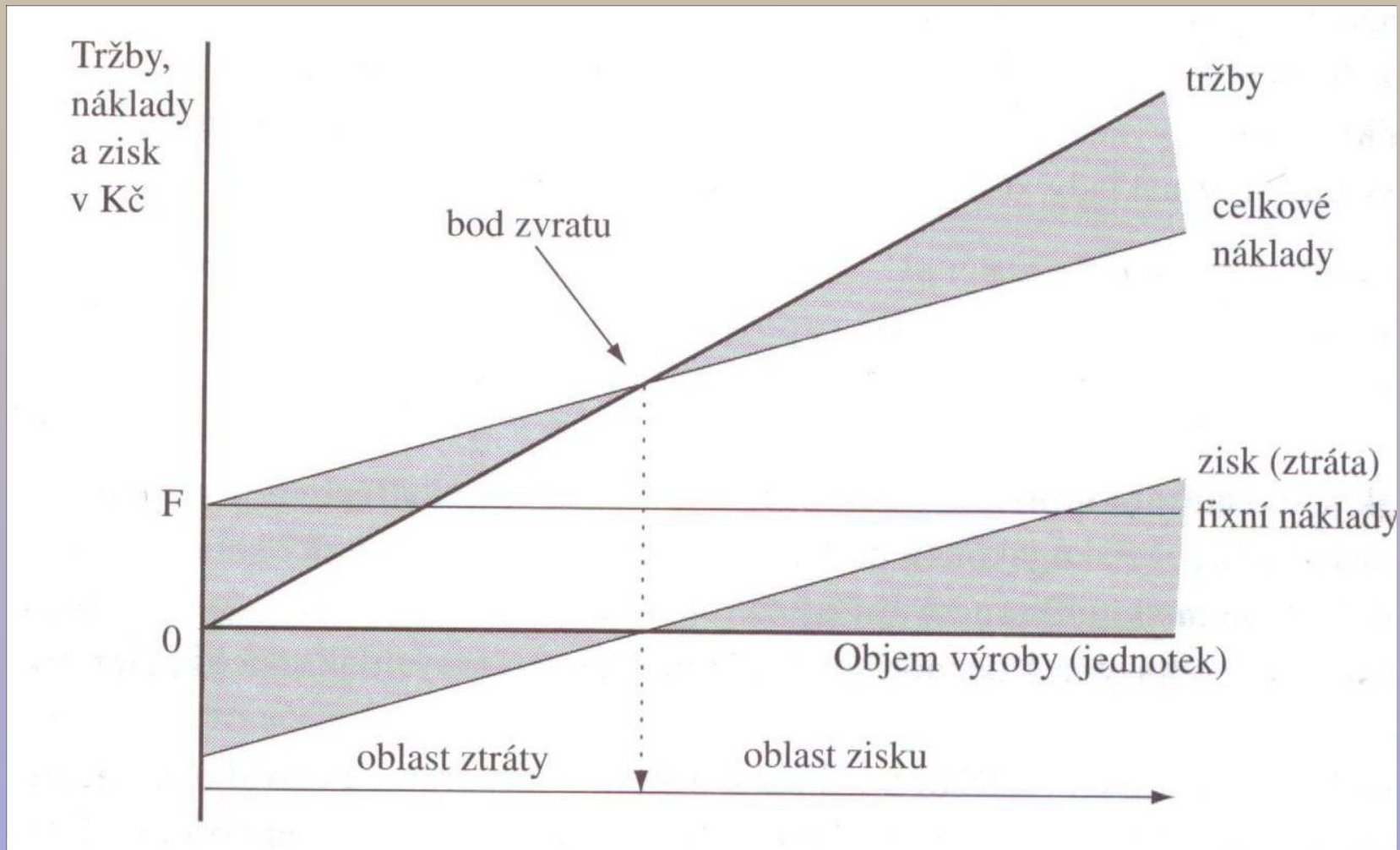
$$Z = pq - (F + nq)$$

- Analýza bodu zvratu (analýza nákladů, objemu a zisku)

$$Z = pq - (F + nq)$$

Tato rovnice je východiskem pro řadu ekonomických výpočtů, které pomáhají při rozhodování manažerů

Analýza bodu zvratu

Efektivnost

- Efektivní výroba – vyrábí-li podnik výrobky s maximálním využitím výrobních faktorů, které jsou v optimálním množství a proporcí – výroba je efektivní
 - Efektivnost vyjadřuje poměr výstupu ke vstupu.
 - Efekt
- = výsledek, účinek, následek

Ukazatele efektivity

- Takto lze měřit účinnost každého výrobního faktoru.

Účinnost lidské práce = efektivita práce

Účinnost výrobního zařízení = výnosnost strojů a zařízení

Účinnost využití materiálu = množství spotřebovaného materiálu na jednotku produkce

- Jak lze efektivnost měřit?

Měřítkem efektivnosti je poměr hodnoty výstupu k hodnotě vstupu.

Výstup – zde hodnota všech statků vyrobených za určité období (výnosy, tržby nebo zisk)

Vstup – zde hodnota výrobních faktorů spotřebovaných na daný výstup (náklady nebo vynaložený kapitál)

- Ukazatel haléřové nákladovosti

= náklady/výnosy

Tedy podíl nákladů na 1 peněžní jednotku

- Ukazatel ROI a ROE

Primární cíl podniku

- Co je primárním cílem podniku?

Na tuto otázku odpovídá Teorie firmy.

Původně:

Primární cíl podniku = maximalizace zisku

Základní ukazatele:

- **ROI** (Return on Investment) – výnosnost investic (1919 Du Pont)
- **ROE** (Return on Equity) – výnosnost vlastního jmění

- V praxi je primárním cílem maximalizace zisku →

ROE a EPS

EPS (Earnings Per Share) = zisk/1 akcie

Příklad

- Podnik vydal 100 000 akcií, zisk za rok činil 40 mil. Kč

EPS = ?

- Podnik vydá 100 000 akcií navíc a za utržené peníze rozšíří výrobu, což přinese 20 mil. Kč zisk/rok

Celkový zisk = ?

EPS = ?

Z jakého hlediska je EPS důležitým ukazatelem při rozhodování?

Jaké další faktory ovlivňují primární cíl podniku?

- Sledovat pouze EPS nestačí! Je třeba zaměřit se na růst bohatství v čase, vyjádřeným růstem ceny jedné akcie.
- Uvažovat o vlivu rizika
- Způsob financování

- Zisk = částka patřící akcionářům
- Dividendová politika
 - ➔ Zisk může být vyplacen v podobě peněz (dividenda)
 - ➔ Zadržet (použit na investice)

Co chtějí akcionáři?

Co je cílem podniku?

Cíl – maximalizace tržní ceny akcií

- Růst ceny akcie závisí na:
 - Podílu zisku na akcii
 - Časovém rozložení toku výnosů
 - Rizikovosti projektových výnosů
 - Míře použití dluhu
 - Dividendové politice

Cíl – maximalizace hodnoty podniku

- V praxi převládá toto pojetí cílů podnikání a je základem pro:

SHAREHOLDER VALUE (maximalizace hodnoty pro akcionáře)

Co je to hodnota podniku?

- Hodnota podniku:
 - Účetní
 - Tržní
 - Likvidační
 - Hodnota pokračujícího podniku

Shareholder Value = současná hodnota
očekávaných budoucích čistých peněžních
toků (zisk)!

Odlišnost cílů malého a velkého podniku

- **Velká společnost:**
 - Oddělení vlastnictví od řízení (a. s.)
 - Složité vztahy mezi vlastníky a manažery
 - Musí manažeři striktně sledovat jen zájmy akcionářů?
 - Čí zájmy by měli ještě sledovat?

- Manažeři dále sledují zájmy:
 - Zaměstnanců,
 - Zákazníků,
 - Obec,
 - ...

Sociální odpovědnost

Svazek cílů/cílový systém

- Vlastník
 - Jako stakeholder má výsadní postavení.
 - Z výsledku hospodaření musí uspokojit vždy nejprve ostatní stakeholdery a to, co mu zbude (co mu patří), je zisk.

Proto – maximalizace hodnoty podniku pro vlastníky je základním cílem podniku.

- Nejvýstižněji vyjadřují shareholder value ukazatele: MVA a EVA
- Závěr:

Manažeři uskutečňují primární cíl podnikání – maximalizaci hodnoty podniku, resp. maximalizaci hodnoty pro vlastníky – za existence řady sociálních a jiných vedlejších omezení a za existence cílů dalších zájmových skupin.

- **Malá firma:**
- Od velkých firem se liší formou vlastnictví, způsobem a úrovní svého řízení, možnostmi přístupu ke kapitálovým zdrojům (ztížený přístup k úvěrům).
- Majitel je většinou jednotlivec (spojení vlastnictví s řízením).
- Je plně zainteresován na růstu hodnoty firmy.
- Jiné cíle – trvalá práce, být svým pánem...

MVA a EVA

- Proč se klade důraz na MVA a EVA a stakeholder value?
 - Ukazatele lépe postihují zájmy akcionářů
 - Vznik v roce 1993 Stern Stewart Management Services NY, USA

- MVA – Market Value Added, tržní přidaná hodnota
- Vyjadřuje rozdíl mezi tržní hodnotou a investovaným kapitálem.
- Ukazuje, kolik peněz investoři do podniku vložili a kolik peněz mohou získat zpět.

$$MVA = (P_s - P_p) \cdot N$$

P_s – tržní cena akcie

P_p – nominální cena akcie

n – počet akcií

- Při řízení však manažer nevystačí s primárním cílem, musí sledovat celý svazek cílů
- Podle významu cílů (vrcholové, podřazené, mezicíle)
- Podle velikosti (omezené, neomezené)
- Podle časového hlediska (krátkodobé, dlouhodobé, stavové, statické, dynamické)
- Podle obsahu (ekonomické, finanční)

- EVA – Economic Value Added
- Rozdíl mezi provozním hospodářským výsledkem (ziskem) podniku po zdanění NOPAT a jeho náklady na kapitál

Výpočet:

$$EVA = NOPAT - C \cdot WACC$$